

Izvoare documentare din cadrul Tezaurului Arhivistic Național al României referitoare la istoria exploatării, transportului și comerțului cu sare

În tezaurul documentar al Arhivelor Naționale ale României se păstrează, la loc de cinste, numeroase documente referitoare la exploatarea, transportul și comerțul cu sare, din diferite perioade istorice. Documentele s-au păstrat sub formă de manuscrise, concepte, originale, tipărituri, schițe și planșe tehnice, fiind redactate în paleografiile latină, germană, maghiară și în chirilică.

Fondurile arhivistice din care provin aceste documente sunt fonduri administrative (ale scaunelor și comitatelor, ale preturilor de plasă și prefecturilor), economice (Tezaurariatul Minier al Transilvaniei, Oficiul Superior Minier Zlatna, Direcția Minieră Cluj ș.a.)

Printre cele mai vechi documente din expoziție referitoare la transportul sării amintim și un document original (deținut de către Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale) emis de Sigismund, regele Ungariei, în data de 13 aprilie 1413, în localitatea Arieș (*Aryes*), prin care ordonă comitelui salinelor din Transilvania, precum și locuitorilor săi din Ocna Sibiului, ca sașii din cele Șapte Scaune să nu fie împiedicați să-și ia sare mărunță cu carele din salinele de la Ocna Sibiului potrivit vechilor lor privilegii.

Pentru cei care doresc să aprofundeze această temă, vom prezenta în rândurile de mai jos principalele genuri de acte deținute de o parte din direcțiile județene ale Arhivelor Naționale ale României.

Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale deține documente referitoare la minele de sare din Transilvania, comerțul sării, reglementări ale exploatării și valorificării sării din ocne (inclusiv documente referitoare la poruncile împăratului Carol al VI-lea privind exploatarea și valorificarea zăcămintelor de sare), ordine ale Magistratului orașului Brașov privind livrarea sării pentru armată, ordine guberniale privind transportul și comerțul cu sare, întocmirea conscripțiilor pentru ocnele de sare existente, acte procesuale privind folosirea sării (de exemplu, procesul Scaunului Odorhei din anul 1722 pentru folosirea sării), memorii ale Universității Săsești privind impozitele legate de sare și comerțul cu această materie primă.

Din numeroasele documente deținute de către Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale referitoare la exploatarea și transportul sării, a fost ales un număr de șase documente. În acest context, merită a fi studiată scrisoarea lui Thomas Altemberger, primarul orașului Sibiu, din 6 august 1486, către magistratul orașului Brașov, cu privire la atribuirea vămii vigesima, a camarilor de sare și ocuparea cetății de la Hunedoara. De asemenea, un alt document, cu semnătura autografă a lui Mihai Viteazul-Voievodul Țării Românești, atrage atenția vizitatorului, atât prin formă, cât și prin conținut. Actul emis la Alba -Iulia, la 23 ianuarie 1600, purtând semnele de validare aferente, este o reconfirmare a vechiului drept al unor comune aparținătoare orașului Sighișoara de a folosi liber sarea din Ocna de la Odorhei. Desigur că acest drept a folosi nestingherit sarea de la această ocnă a fost confirmat și întărit și în anii 1594 și 1596, de un alt cunoscut personaj istoric-principele Transilvaniei - Sigismund Bathori.

Importanța acestei materii prime pentru dezvoltarea economică a Transilvaniei este demonstrată și de interesul manifestat de Maria Tereza, împărăteasa Austriei, care la 6 noiembrie 1759, a emis un rescript întocmit în urma informațiilor adunate de către Ignatus

Iosephus Bornemissa, tezaurar regal, referitoare la vama tricesima și prețul sării.

În cadrul expoziției a fost ales și un document deținut de către Direcția Județeană Covasna a Arhivelor Naționale. Acesta este un ordin gubernial către Scaunul Trei Scaune prin care se comunică necesitatea de a se efectua socotelile privind aprovizionarea armatei, precum și instrucțiuni precise referitoare la interzicerea aducerii sării din Moldova. Această precizare este foarte importantă în contextul în care contrabanda cu sare era în creștere, iar importurile de sare din Țara Românească și Moldova erau strict reglementate. Mijloacele prin care se lupta împotriva contrabandei erau foarte variate, de exemplu, într-o adresă a magistratului orașului Brașov din anul 1820, către castelanul de Bran, se solicită ca în bisericile din ținutul Branului să se popularizeze deosebirea de formă și de calitate a sării din ocna împărătească de la Praid și cea din Țara Românească, evident pentru a se evita contrabanda cu sare.

Relevante sunt și documentele păstrate la Direcția Județeană Buzău a Arhivelor Naționale cu privire la exploatarea sării din afara Arcului Intracarpatic, de asemenea, aici se regăsesc informații referitoare la înființarea unei colonii armenesti la Suceava și importul sării din Transilvania, rapoarte privind cercetarea resurselor de sare din Bucovina, respectiv înființarea unor depozite de sare; majoritatea documentelor se referă la exploatarea sării din fostele județe Buzău și Râmnicu Sărat.

La Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale au fost identificate documente cu privire la descrierea zăcămintelor de sare și a oficiilor de sare din Transilvania, documente referitoare la instrumente de măsură folosite de către topografii de la saline, schițe ale salinelor din Transilvania, precum și ale unor mori de sare. Pentru a veni în sprijinul celor interesați de evoluția exploatării și valorificării sării, cercetarea documentelor de arhivă poate fi completată cu studierea unor valoroase lucrări de specialitate legate de această temă:

Johann Ehrenreich von Fichtel, *Beytrag zur Mineralgeschichte von siebenbürgen*. Nürnberg 1780 (lucrare în original la Biblioteca Academiei. Filiala Cluj-Napoca cu numeroase schițe, desene, grafice color incluzând și spațiul carpatic răsăritean).

Dumitru Vitcu, *Istoria salinelor în epoca modernă*, Iași 1987 (lucrarea este redactată pe baza unui bogat material arhivistic).

Dordea Ioan, *Historiographie des Salzwesens in Rumanien*, în: *Festschrift Rudolf Palme zum 60. Geburtstag*. Berenkamp, 2002, p. 85-113.

A. Nemeșiu, *Exploatările de sare de la Tg. Ocna*, Tg. Ocna, 1936

M. Stamatiu, *Istoricul metodelor de exploatare a zăcămintelor de sare din România*, în: *Analale Academiei Române*, Tom XVIII, Mem. 16, București 1943.

Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale pune la dispoziție acte referitoare la instrucțiuni privind contrabanda cu sare și încălcarea monopolului sării, documente preponderent din secolele XVIII-XIX, regulamente pentru angajații salinelor, ordine ale principilor privind comerțul, transportul și monopolul sării, referate și informări privind amenajarea și exploatarea salinelor din Transilvania din perioada 1679-1786, protocoale încheiate cu ocazia vizitării salinelor din Praid de către comisiile guberniale, de la sf. sec. al XVIII-lea, instrucțiuni privind contrabanda cu sare și încălcarea monopolului sării în perioada 1782-1846, protocoale ale comisiilor instituite pentru stabilirea statutului tăietorilor de sare de la Ocna Sibiului și Turda.

În patrimoniul documentar deținut de către Direcția Județeană Mureș a Arhivelor Naționale predomină ordinele Guberniului Transilvaniei referitoare la transportul sării, prețul de comercializare al sării, punerea în funcțiune a fântinii de sare de la Cetatea de Baltă, rapoarte ale comisarilor de aprovizionare în legătură cu lipsa de sare pentru nevoile de consum.

Pentru expoziție, din multitudinea de documente, au fost selectate, pentru reprezentativitatea lor prin formă, dar și conținut, două ordine guberniale trimise oficialității comitatu-

lui Târnava, în legătură cu creșterea prețului sării și punerea în funcțiune a fântânii de sare de la Cetatea de Baltă: ambele documente sunt originale, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, având semne de validare , fiind redactate în paleografiile latină și maghiară.

În cadrul expoziției sunt prezentate doar o parte din documentele referitoare la rolul pe care l-a jucat sarea, ca materie primă, în diferite perioade istorice, însă cele mai multe așteaptă a fi cercetate la Direcțiile județene ale Arhivelor Naționale, fiind accesibile, prin intermediul sălilor de studiu, tuturor celor care doresc să descopere o altfel de istorie.

Asociația Arhiviștilor și Prietenilor Arhivelor Covasna